LEDER: OMG! RELIGION OG UNGDOMSKULTUR(ER)

Hvordan dater unge muslimer på en *halal* måte, hva er en «belieber» og hva kjennetegner den kristne sportskulturen i ungdomsmiljøet KRIK? Med andre ord; hva skjer når religion møter ungdom og ungdomskultur – og når ungdomskultur og ungdom møter religion? I dette dobbeltnummeret av *Prismet* presenterer vi åtte nye forskningsartikler som undersøker disse spørsmålene i skjæringsfeltet mellom religion, ungdom og ungdomskulturer. Det empiriske materialet som ligger til grunn for de ulike studiene spenner vidt, og det samme gjør de metodiske og teoretiske perspektivene som de enkelte forfatterne tar i bruk. Et fellestrekk er likevel at religion i møte med ungdom i stor grad ser ut til å handle om forhandlinger og nye fortolkninger. Generasjonsskiller, endrede kontekster og nye forståelsesrammer bidrar til endringer både i hvordan religion oppfattes, erfares og praktiseres, og studiene i dette temanummeret viser at ungdommene ofte er viktige aktører i disse endringsprosessene.

Andre faktorer som ser ut til å spille inn på relasjonen religion og ungdom, er de religiøse institusjonenes eget ungdomsarbeid og hvordan det enkelte tros-samfunn og deres religiøse ledere forholder seg til ungdom og ungdomskultur. I nyere tid spiller også media og kommersielle krefter en vesentlig rolle, og populærkulturen og moderne medieteknologi bidrar med nye kilder i ungdom-mers repertoar for refortolkninger og forhandlinger av religion og religiøsitet (Clark 2004; Endsjø og Lied 2011; Gilhus 2014). Omfattende samfunnsprosesser som globalisering, sekularisering og individualisering, kommer også tydelig til uttrykk i ungdommenes forståelse av religion, og artiklene i dette temanumme-ret viser at både ungdom og ungdomskultur(er) er høyst relevante kategorier for å utforske religiøse endringer og kontinuitet.

Som fagdidaktikere i religionsvitenskap har vår interesse bunnet i å finne ut mer om hva som skjer når vi setter begrepene «religion», «ungdom» og «ungdomskultur(er)» sammen. På den ene siden, som religionsvitere, har vi vært interessert i å utforske feltet «ungdom og religion». På den annen side, som lærerutdannere, har vi rett og slett ønsket å vite mer om ungdommene som våre lærerstudenter møter i skolen. Motivasjonen er å kunne bruke denne kunnskapen i møte med egne studenter – og å kunne aktualisere og engasjere elevene

i skolens religionsfag ved å vise dem hvordan religion spilles ut blant ungdom i dag. Økt kunnskap om ungdom og religion i samfunnet som helhet, er også viktig for personer som arbeider med religionsundervisning innenfor et tros-samfunn og for andre som arbeider med ungdom.

Religionsvitenskapen er særlig opptatt av hvordan religion endrer seg i samspill med omgivelsene, med kultur og samfunn. Det gjør ungdom til en interessant gruppe å se nærmere på fordi ungdom gjerne har vært forbundet med transformativ krefter, med opposisjon og vilje til nyskaping. Ungdomsopprørene på 60- og 70-tallet tok avstand fra tradisjonell religion og etablerte religiøse institusjoner, og bidro i sin tid til å skape både nye religioner og nye fortolkninger av de gamle (jf. for eksempel Cusack 2010). Innen ungdomsforskningen har Willy Aagre blant annet beskrevet ungdomskultur som «en form for meningsskaping overfor kulturelle ytringer i samtiden som ungdom aktivt utformer seg imellom, og hvor voksnes innflytelse i prosessen er begrenset eller fraværende» (Aagre 2014). I kontrast til tidligere ungdomsopprør omtales dagens ungdomskull ofte som «generasjon perfekt», «generasjon lydig» og «generasjon prestasjon» (jf. Hyggen & Stefansen 2016; Øya & Vestel 2014). I motsetning til å sette seg opp mot foreldregenerasjonens idealer, streber mange ungdommer i dag for å overgå disse idealene om vellykkethet og suksess. Mulig er dette også en form for opposisjon. Ungdomskultur handler om utvikling, endring, tilhørighet og identitetskonstruksjoner. Om enn ikke på helt samme måte, handler også religion om identitet og meningsskaping, og om hvordan dette skapes, forhandles, endres og opprettholdes i møte mellom individ, kultur og samfunn. Det er derfor ikke helt uten grunn at tema knyttet til religion og ungdom er et område der religionsviteres og ungdomsforskeres interessefelt overlapper og kan ha stor nytte av hverandres perspektiver.

Ungdomsbegrepet er ikke lenger forbeholdt en bestemt aldersgruppe. I praksis viser begrepet seg å være flytende og strekker seg i alder både oppover og nedover. Mens begrepet «tweens» betegner hvordan ungdomskulturen påvirker aldersgruppen 9–12 («in between»), viser det seg vanskeligere å si når ungdomstiden slutter. Tidligere var både konfirmasjon og deltagelse i arbeidslivet kjennetegn på overgang fra barn til voksen. Andre markører på at ungdomstiden var over, kunne være ekteskap og familieliv. I dag er ingen av disse sikre markører, og dermed kan ungdomstiden se ut til å strekke seg langt inn i 20-årene, og til og med 30-årene, for mange. Samtidig er generasjonskløften blitt mindre i tråd med at oppdragelsesidealene generelt er blitt mer liberale (Øia og Strandbu 2007). Flere av artiklene i dette temanummeret viser også empirisk hvordan ungdom som kategori i dag kan romme et stort aldersspenn, der grensene til voksenlivet – og barndommen – fremstår som flytende. Det samme gjelder grensene mellom de mange subkulturene, diskursene og grupperingene som

ungdommer forholder seg til og manøvrerer mellom (von der Lippe 2011, 2013).

Det finnes etter hvert en god del forskning på ungdom og religion. For noen tiår tilbake var fokuset i norsk sammenheng i stor grad rettet mot kristne ungdommer, mens studier i nyere tid i større grad har dreid seg om ungdom i flerkulturelle og livssynsplurale kontekster. Hva gjør det for eksempel med ungdoms forhold til religion å vokse opp i en majoritets- eller minoritetskultur? Hvordan forstår ungdom sin egen religion i møte med andre, og hvordan oppleves det for religiøse ungdommer å vokse opp i et sekulært samfunn? Dette er relevante spørsmål som flere av artiklene i dette temanummeret diskuterer. Selv om nyere studier har vist at religion betyr lite eller ingenting for mange unge i dag, viser de samme studiene at religion betyr mye for noen (Skeie og von der Lippe 2009; von der Lippe, Skeie & Jozsa 2015). For flere av disse ungdommene viser religion seg å være en viktig del av hverdagen og av stor betydning for hvordan de velger (med større eller mindre grad av frihet) å leve livene sine. Artiklene i dette temanummeret viser også at ungdom i dag kan manøvrere mellom en rekke ulike subkulturer der religion spiller en svært varierende rolle.

Som forskeren Lynn Schofield Clark har påpekt er kanskje det eneste sikre ved ungdomskultur at den er i konstant bevegelse. Den er også «på sitt beste» når den sjokkerer de voksne den så ofte parodierer. I det øyeblikket den blir gjenstand for forskning er den allerede blitt til historisk kildemateriale, eller, sagt med andre ord: den er passé (Clark 2003: 48). Ønsket vårt med dette temanummeret har vært å komme så tett på den empiriske virkeligheten som mulig for å gi et øyeblikksbilde av hva som skjer «der ute», men samtidig trekke historiske linjer for å synliggjøre hvordan forholdet mellom religion og ungdom også har endret seg over tid. Hver enkelt artikkel tar for seg et avgrenset utsnitt, og fokuserer på en spesifikk kontekst. Samlet gir artiklene et tydelig inntrykk av det mangfoldet vi i dag ser utspille seg blant ungdom i møte med religion. De viser også hvilket mangfold i metodiske og teoretiske tilnærminger religionsforskere kan ta i bruk for å få mer kunnskap om dette feltet.

I den første artikkelen, «Halal-dating, ekteskap og kjæresteforhold: Forhandlinger om ekteskaps- og samlivspraksiser blant ungdom med muslimsk bakgrunn» viser Marianne Bøe hvordan unge voksne med muslimsk bakgrunn fortolker religiøst begrunnede normer for seksualitet og samliv. Gjennom intervjuer og samtaler med et utvalg ungdom med muslimsk bakgrunn viser Bøe at ekteskapet er et sentralt diskusjonstema innenfor islam, også blant mange norske ungdommer med muslimsk bakgrunn.

Hildegunn Valen Kleive har sett nærmere på ungdom med hindubakgrunn og i artikkelen «Mestring og balanse. Trekk ved ung hindureligiøsitet» skriver hun om hvordan unge tamilhinduer oppfatter sin egen religion og hvordan hverdagslige erfaringer motiverer deres religiøse praksis. Med utgangspunkt i intervjuer

med ungdommene drøfter hun deres oppfatning av egen religion i lys av klassiske hindutradisjoner og vestlig samtidsreligiøsitet.

I artikkelen «Att spela innebandy på ett lite kristet vis. Levdt sportkultur i KRIK Göteborg Student» har Wilhelm Kardemark og Jessica Moberg fulgt en nyetablert KRIK-gruppe i Göteborg. Mens KRIK (Kristen Idrettskontakt) er en organisasjon med lang fartstid i Norge, er den relativt ny i Sverige. Gjennom intervjuer og deltagende observasjon har Kardemark og Moberg sett på hva som kjennetegner sportskulturen i KRIK, og hvordan idretten utgjør en ramme for unge nyinnflyttede studenter som ikke nødvendigvis har andre kristne nettverk.

Feltarbeid ligger også til grunn for Jane Skjoldlis artikkel «Hvorfor drar unge katolikker til World Youth Day? Selvrappporterende motivasjoner hos deltakere i Kraków 2016». I 2016 ble hun med en gruppe katolske ungdommer til den verdensomspennende katolske ungdomsfestivalen World Youth Day i Krakow. Ved å undersøke ungdommenes selvrappporterte motivasjoner for å delta på festivalen, får hun frem et komplekst bilde kjennetegnet av reiselyst, paver, helgener, heligsteder, og en følelse av Guds kall, men samtidig også plikt og motvilje blant de unge deltagerne.

En mer historisk tilnærming til ungdom og religion finner vi i Gina Dahls artikkel «Konfirmasjonen i gamle dager – tvang eller tilpasning? Kirkebøkene forteller». Konfirmasjonen var historisk sett overgangsritualet som markerte ny status som voksent og fullverdig medlem av samfunnet, og det var visse krav knyttet til denne statusen. Gjennom lesning av presters egne nedtegnelser i kirkebøker fra 1700- og 1800-tallet viser Dahl at disse kravene ikke sto mer fast enn at de lot seg lempe på.

I artikkelen «Nødvendig, ikke ønskelig. Utviklingen av ungdomsarbeidet i Lyngen-læstadianismen» tar Bengt-Ove Andreassen for seg hvordan læstadianismen i Lyngen har forholdt seg til ungdomsarbeid. Artikkelen viser at ungdomsarbeid er et nokså nytt fenomen som læstadianerne har hatt et ambivalent forhold til. Med utgangspunkt i skriftlige kilder analyserer Andreassen hvordan forståelsen av ungdomsarbeidet har utviklet seg over tid, og hvordan det i dag har fått en selvfølgelig plass i menigheten.

Samfunnsmessige endringer ligger også til grunn for Mona Helen Farstads artikkel «Fra Sami Yusuf til Harris J: Om islamske verdier og tematisering av muslimsk identitet gjennom *halal*-pop». Her ser hun nærmere på islamsk popmusikk og de forhandlingene og fortolkningene som gjøres, ikke bare av musikerne, produsentene og plateselskapet, men også blant ungdommene som utgjør målgruppen for denne musikken. Artikkelen viser at den religiøse pop-musikken på den ene siden passer inn i vestlig populærkultur, samtidig som tydelige markører får frem at dette likevel er noe særegent og islamsk.

Musikk og identitetskonstruksjoner er på samme måte et sentralt tema i

Trine Ankers artikkel «Med himmelen som tak: Ungdom, religion og fandom». Hun tar for seg den selverklærte fansen til den kanadiske artisten Justin Bieber, de såkalte «beliebers» og utforsker forholdet mellom religiøsitet, ungdom og fandom. Artikkelen viser at fandom utfordrer skillene og grensedragningene mellom hva religion og ikke-religion er, og dermed også utfordrer ideen om at en slik avgrensning i det hele tatt er mulig.

De to praksisartiklene som er med i dette temanummeret gir også innspill og eksempler på hvordan elevenes umiddelbare kontekst kan by på et rikt materiale for undervisningen i Religion og etikk på videregående skole. Lina Engelstad Snoek viser hvordan elever kan bruke feltarbeid i sitt eget nærmiljø som fruktbar metode for å få kunnskap om religiøst mangfold. Ved hjelp av sitater fra elevenes refleksjonslogger får vi innsikt i hvordan denne formen for prosjektarbeid både er motiverende og legger til rette for helt nye former for læring, både når det gjelder fagkunnskap og holdninger.

Christian Lomsdalen tar tak i et mediefenomen som har vist seg å by på en rekke ressurser for Religion og etikk-lærere. Serien SKAM er allerede kjent for å ta opp aktuelle og krevende temaer som mange ungdommer relaterer seg til, og dette gjør at den kan være alt fra konkretiserende referanse til at utvalgte scener kan danne utgangspunkt for undervisningen. Etter at Lomsdalen skrev sin artikkel er det blitt klart at den fjerde, og annonsert aller siste sesongen av SKAM, vil komme til å tematisere norsk ungdomskultur, ungdom og religion på måter som garantert ikke gjør den mindre aktuell for Religion og etikkfaget.

I nyere tid har fokus på radikaliserings og ekstremisme blant religiøs ungdom vært et brennbart tema, og Audun Toft anmelder Viggo Vestels siste bok *I gråsonen. Ungdom og politisk ekstremisme i det nye Norge* (2016).

Felles for alle artiklene i dette temanummeret er altså at de går tett på ungdommer, både enkeltindivider og de ulike gruppene de identifiserer seg med. I tillegg undersøker artikkelforfatterne med ulike innfallsvinkler hvordan ulike aktører finner handlingsrom i spennet mellom tradisjon og endring, og hvordan religion, religiøsitet, mening og identitet forhandles i dette spennet.

Som redaktører vil vi gjerne takke alle som har bidratt i dette temanummeret. Først og fremst vil vi takke artikkelforfatterne som med iver og entusiasme har skrevet frem sine forskningsbidrag. Vi vil også takke Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen som bidro med økonomisk støtte til et seminar vi arrangerte om religion og ungdom i desember 2015, der flere av artikkelforfatterne deltok. De mange anonyme fagfellene som har lest og kommet med grundige tilbakemeldinger har også vært uvurderlige i prosessen. De skal få lov til å forbli anonyme, men de vet selv hvem de er, og vi er veldig takknemlige for deres grundige og konstruktive bidrag til dette nummeret. Takk også til Prismets redaktør Gunnfrid Ljones Øierud, som tok sjansen

på prosjektet, for hennes entusiastiske støtte og stødige redaksjon. Det har vært en fryd å jobbe med dere alle sammen!

For enkelte er tittelen på dette nummeret av Prismet, «OMG!», selvforklarende. For andre sier forkortelsen lite eller ingenting. OMG! (Oh My God) brukes i sag som slang eller sms-uttrykk bland ungdom, og betyr «overrasket». Som redaktører håper vi også at du som leser vil la deg overraske litt underveis. YOLO.

Marie von der Lippe og Sissel Undheim
Gjesteredaktører

LITTERATUR

- Clark, Lynn Shoefield (2003). *From Angels to Aaliens. Teenagers, the Media and the Supernatural*. New York: Oxford University Press
- Cusack, Carole M. (2010). *Invented Religions. Imagination, Fiction and Faith*. Surrey: Ashgate
- Endsjø, Dag Øistein og Liv Ingeborg Lied (2011). *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*. Oslo, Universitetsforlaget
- Gilhus, Ingvild S. (2014). «Medialisering og refortrylling: Religiøs endring i Norge.» *Din. Tidsskrift for religion og kultur*. Nr. 1, s. 9–26.
- Hyggen, Christer og Kari Stefansen. 2016. Sosiologiske blikk på ungdom og ungdomstid. *Sosiologi i dag*, 46, 3–4, s. 5–8
- Lippe, Marie von der (2011). «Reality can bite. Perspectives of Young People on the Role of Religion in their World.» *Nordidactica* 2011.2, s. 15–34.
- Lippe, Marie von der (2013). «Hvordan snakker ungdom om religion og hvorfor snakker de sånn?» *Din. Tidsskrift for religion og kultur* (2), s. 7–31.
- Lippe, Marie von der, Skeie, Geir og Josza, Dan-Paul (2015). «Youth as Pilots of the Future – A comparative Study of Norwegian students' Views and Experiences with Religion in Education. *Religious Education Journal of Australia* Volum 31. (2) s. 23–29.
- Skeie, Geir og Marie von der Lippe (2009). «Does Religion matter to Young People in Norwegian Schools?» I Beraud, Celine, Friederici, Marcus Troost, Gerdien B. og Pille Valk (red.). *Teenagers Perspectives' on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies*, s. 269–301. Münster: Waxmann Verlag.
- Øia, Tormod og Viggo Vestel (2014). «Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring.» *Tidsskrift for ungdomsforskning*. 14.1, s. 99–133.
- Øia, Tormod og Åse Strandbu (2007). *Rammer for nye ungdomsliv. Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur*. Oslo: Cappelen Akademisk